

Un cedulari cartogràfic del País Valencià

por IGNASI M.ª COLOMER

Les terres catalanes de València devien aparèixer cartografiades per primer cop el segle I abans de Crist, dins l'*Orbis Pictus* d'Agrippa, aquell cèsar que no va arribar a la dignitat imperial perquè va morir abans que l'emperador, quan només faltaven 18 anys per començar l'Era cristiana.

Ni l'*Orbis Pictus* ni la còpia que en va fer Castòrius el segle IV, no han arribat pas fins a nosaltres; la reproducció més antiga de totes les conservades és probablement del segle XI: fou trobada per l'investigador Celtes i dipositada al Museu de Viena per Peutinger (per això és coneguda amb el nom de carta peutingeriana).

Les peces més occidentals del mapa de Peutinger, un cop enrotllada la carta, quedaven a la part exterior del volum i es van fer malbé pel fregadís continuat de tantes consultes: ara hi manca des de *Gades* (Cadis) fins a *Saeteras* (Hòstalric); les peces conservades comencen a *Aquisvoconis* (Caldes de Malavella) i arriben fins a la Xina.

Els textos geogràfics més primitius són molt interessants, però no consta que hi hagués cap mena de mapes. De fet, les còpies de la Cosmografia ptolomeica van començar a tenir il·lustracions cartogràfiques quan ja feia cap a un miler d'anys que Ptolomeu havia mort. D'aleshores ençà sovintegen força els mapes ptolomeics (amb text àrab, grec o llatí) del segle X-XV, conservats als grans arxius i biblioteques o museus de tot el món. Igualment hi abunden les cartes nàutiques, dibuixades entre els segles XIII-XVI, sobretot del Mediterrani.

Llavors apareix la corografia dedicada expressament a descriure els països catalans, dins els atlas més antics: primer, el reialme de València (1570?); després, Catalunya-Aragó (1595?), i finalment, els mapes especials del nostre Principat.

* * *

Mentre esperem un catàleg definitiu sobre la cartografia antiga de les terres valencianes, vegeu aquest cedulari amb una bona trentena de mapes, identificats entre els segles XVI-XIX.

(Els noms tancats dins un parèntesi, vol dir que no figuren inscrits sobre el mapa, sinó a l'atlas o llibre corresponent.)

1. (ORTELIUS) 1570?

346 × 491 mm.

VALENTIAE REGNI, / olim / CONTESTANORUM SI PTO= / LE-
MAEO, EDETANORVM / SI PLINIO CREDIMVS / TYPVS. (S.)

(Reeditat diverses vegades amb aquest afegitó):

Cum privilegio ad / decennium 1584. (NO.) Col. Pr.

2. (MERCATOR) 1580?
355×477 mm.
REGNI / VALENTIAE / TYPUS (S.) Col. OR.

3. (ORTELIUS) 1584.
346×499 mm.
VALENTIAE REGNI, / *Olim* / CONTESTANORVM SI PTO= / LE-
MAEO, EDETANORVM / SI PLINIO CREDIMUS / TYPVS. (S.)
Cum priuilegio ad decen= / nium. 1584. (NO.) Col. Pr.

4. BARENTSOEN-KÄR-(CORNEILLE) 1593.
336×516 mm.
Hydrographica descriptio... a peritissimo nauclero Guilelmo Barentsono...
Pieter Vader Keere fecit anno 1593. (SE.)— Dos mapes reeditats dins
l'atlas: DESCRIPTION / DE LA MER MEDITERRANEE, / ...*Par* /
Guillaume Bernard, Pilote. 1608 / A AMSTERDAM, *Chez* CORNEILLE
NICOLAS *Marchand Libraire, demeurant a l'enseigne / du Livre à écrire,*
L'AN M. DC. VII.
Un dels mapes comença a Roses i acaba a Benidorm; l'altre mapa va des de
Ferraria (Cap de la Nau) fins més enllà de Cartagena.
Col. A: volum K. 6769.

5. Anònim. 1595.
150×200 mm.
VALENTIAE REGNV / Reyno de valentia / *hispa.* (S.) Col. BC.

6. KÄR? - JANSSON? 1598?
131×201 mm.
VALEN / tia, Murcia, / cum Insulis / Majorca, / Minorca, / et Yvica.
(SE.) Col. Mod.

7. (BERTIUS) - (HOND) - 1618?
84×123 mm.
VALENTIA (S.)
A la pàgina 120 de l'atlas *P. BERTII II Buch*; amb diverses planes des-
criptives *von valentz.* Col. Mod.

8. (BERTIUS) - (HOND) - (LLUÍS XIII). 1618.
(97) 93×134 mm.
DESCRIPTIO VALENTIAE IN HISP. (N.)
VALENTIA (S.)
A la pàgina 188 de P. Bertij *TABVLARVM GEOGRAPHICARVM CON-*
TRACTARVM Libri septem. *In quibus Tabulae omnes gradibus distinctae,*
descriptiones accuratae, caetera supra priores editiones politiora, Auctio-
raq³. ad christianissimum Galliae Navarrae Regem LVDOVICUM XIII.
Amsterdam Sumptibus et typis aeneis Iudoci Hondij Anno 1618. Col. Mod.

9. KAR - (HOND) - (CLOPPENBURG) 1630.
184 × 252 mm.
REGNI VALENTIAE / TYPUS (S.)
Petrus Kaerius Caelavit (SE.)
Atlas sive Cosmographicae Meditationes DE Fabrica mundi et fabricati
figura. *De novo multis in locis emendatus et Appendice auctus Studio*
Judoci Hondij. Amsterodami, Sumptibus Johannis Cloppenburgij.
ANNO 1630. Col. BC, C.
10. BLAEUW. 1630?
380 × 498 mm.
VALENTIA / REGNVN; / Contestani, *Ptol.* / Edentani, *Plin.* (S.)
AMSTERDAMI / *Apud Guiljelmum Blaeuw.* (SO.) Col. Pr.
11. SANSON - SOMMER - MARIETTE. 1652.
406 × 540 mm.
LES ESTATS DE LA COURONNE / DE CASTILLE, / *Dans les parties*
plus Meridionales de l'ESPAGNE / et la ou sont / CASTILLE NOUVELLE,
ANDALOUSIE, / GRENADE, ET MURCIE / Par le Sr. SANSON d'Abbe-
ville Geographe ord^{re}. du Roy. / A PARIS / Chez Pierre Mariette Rue
S. Jacques a / l'Esperance. avec privilege du Roy. / Pour vingt ans. 1652
(NO.)
I. Sommer Sculptit (SE.) Col. Fr.
12. (BEAULIEU) 1656.
450 × 540 mm.
València (pla, panorama i castell). Col. Louvre.
13. (OLMO) - (CARLES II) - 1681.
120 × 83 mm.
VALENCIA (SE.)
La pàgina 388 de NVEVA / DESCRIPCION / DEL ORBE DE LA /
TIERRA / DEDICADA / AL REY NVESTRO / SEÑOR / D. CARLOS
SEGVDO. / POR / JOSEPH VICENTE / DEL OLMO. (València, 1681.)
Col. Ll.
Aquesta xilografia inscriu la toponímia en català: Part de Arago. Terol
— Part de Ca/ste/lla. — Morella, Castello, Sogorb, Xatiua, Molvedre, Vila-
real, Valencia, Alzira, Cullera, Denia, C. Marti, Elda, Alacant, Oriola. —
MAR MEDITERRANEO.
14. NOLIN - CANTEL - SILVA - FELIP V. 1700?
567 × 434 mm.
LES ROYAVMES DE / VALENCE et MURCIE / tirez de Cantel. / *Cor-*
rigés et augmentes sur les Memoires / de Rodrigo Mendes Silva. / et De-
diés / A LA MAJESTÉ CATHOLIQUE / DE PHILIPPE CINQ / ROY

D'ESPAGNE et des INDES. / par son tres-humble et tres-obeissant / serviteur I. B. NOLIN Geografe ord; / de sa Majesté tres Chrétienne. / A PARIS / Sur le Quai de l'Horloge du Palais / a l'Enseigne de la Place / des Victoires. / LOS REYNOS DE / VALENÇIA y de MURCIA / Recorrigidos sobre las Memorias de / Rodrigo Mendes de Silva. / y Dedicado / A LA MAGESTAD CATHOLICA / DE PHELIPE QUINTO / REY DE ESPAÑA y de las INDIAS. / por su mui humilde y mui obedienté / servidor I. B. NOLIN Geografo ordinario / de su Mag: Christianissima / EN PARIS / En la calle del Relox de Palacio / a la Insignia de la Plaza de / las Victorias. (NO.)

Hi ha un requadret amb aquest rètol: ROYAUME et ISLES de MAILLORQUE / lequel comprend les Isles de Maillorca, Minorca, et Ivica, et les autres petites Isles voisines. (SE.) 114×172 mm. Col. Pr.

15. Anònim francès. 1693.

526×1.029 mm.

EL REYNO DE VALENCIA / DIVIDIDO ENSVS DOS GOBIERNOS / que son / VALENCIA Y ORIHVELA / y dos Tenencias que son / XATIVA Y CASTELLON (NO.) Cette Carte m'a été donnée / par M.gr le Duc d'Orleans. / le 19 Décembre 1740. (SO.) Col. P. (inspirat en el Texeira).
Mapa manuscrit, que va servir de model al següent:

16. CASSAUS. 1693.

696×1.013 mm.

AL EXMO. SEÑOR / D. Carlos Homodei, Moura, Corte Real, y Pacheco Marques de Castel-Rodrigo y de Almonacia &c. / ...4 de Junio de 1693 / B. L. M. de V. E. su menor Capellan / Francisco Antonio Cassaus / de la Comp.^a de Jesus. / BREBE DE SCRIPCION DEL REYNO DE VALENCIA / ... Juan Bap.ta / Francia F en Valencia (O.)

A més, hi ha un INDICE DE LAS CIUDADES, VILLAS, Y LUGARES del Reino de Valencia..., que eixampla el mapa 270 mm més. Col. P.

17. CANTELLI - ROSSI - BARBEY - AZZOLINI. 1696.

558×425 mm.

LI REGNI / DI VALENZA, e DI MVRCIA / Descritti da Giacomo Cantelli Geografo. / Dedicati al Merito / Dell'Ill.mo Sig.re e Prôn. Colendiss.mo il Sig.r Marchese Pompeo Azzolini / Capitano della Guardia dell'Ecc.mo Sig.re Duca di Medinaceli / Vicerè, e Capitano Generale del Regno di Napoli / dal suo / Hum.mo Diuot.mo et Oblig.mo Ser.e / Domenico de Rossi (NE.)

Dati in luce da Domenico de Rossi erede di Gio. Ciac.º de Rossi dalle Sue Stampe / in Roma alla Pace con Priuil de S.P. e licenza de Sup. l'An. 1696. il dì primo settembre / A. Barbey Sc. (SE.) Col. P.

18. VALK - SCHENK. 1700?
353 × 477 mm.
Var. I: VALENTIA / REGNVM / Còtestani. *Ptol.* / Edetani *Plin.* (S.)
Var. II: Afegeix una quadrícula sobre tot el mapa, i aquesta llegenda a SE.: Amstelodami / Apud GERARDUM VALK et PETRVM SCHENK.
Col. OR.
19. Anònim. 1700?
353 × 533 mm.
DESCRIPÇIO DEL= / REINO DE VALENÇIA y Parte de sus territorios (NE.)
Mapa manuscrit i il·luminat; amb l'Orient a la part inferior. Col. P.
20. FER - DANET. 1700?
547 × 396 mm.
LES ROYAUMES DE / VALENCE ET / DE MURCIE / Par N. de Fer.
/ *Geographe de sa Majesté Catholique et de Monseig' le / Dauphin A Paris chez G. Danet gendre de l'auteur, Sur le / Pont nôtre Dame a la Sphere Royale.* (NO.)
A SE. hi ha: LE ROYAUME / DE MAILLORQUE / composé / DES ISLES MAILLORQUE / MINORQUE ET IVICA / Par N. de Fer. Col·lecció OR.
21. INSELIN. 1706
331 × 230 mm.
CARTE / DU / ROYAUME / DE / VALENCE / Dressée et Gravée par / Inselin / 1706 (SE.)
A PARIS / Chez l'Authéur sur la Quay de l'Orloge / du Palais du costé / du Pont au Change (SO.) Col. P.
22. (VAN DER AA) - (COLMENARES) - (GOEREE). 1707.
Nouvelle Carte de MURCIE, VALENCE et les Iles BALEARES, avec les grands Chemins, etc. (S.)
Al cantó oriental hi ha tres escuts amb aquests rètols: *Murciae / Valentiae / I. Baleari.* — Col. BC.
23. ROBERT. 1751.
483 × 556 mm.
PARTIE MERIDIONALE / DES ETATS DE CASTILLE, / où se trouvent / LA CASTILLE N.LLE, L'ESTREMADURE, / L'ANDALOUSIE, LES ROYAUMES / DE GRENADE et DE MURCIE; / et PARTIE DES ETATS D'ARAGON, / qui contient le Royaume de / VALENCE. / Par le Sr ROBERT DE VAUGANDY fils / de Mr ROBERT Géographe ordinaire / du Roy. / 1751. (SE.) Col. OR.

24. FLOREZ - PALOMINO. 1757.
390×278 mm.
t. 5. pág. 49 / MAPA / DE LAS REGIONES / Ríos, Montes, Promontorios, / y pueblos conocidos / DE LA PROV.^a ANTIGVA / CARTHA- / GINENSE. (NE.)
I.^s 8 Palom.^o sculp. (SE.)
Florez delin. (SO.)
25. 346×282 mm.
t. 5, pág. 401. / MAPA / de la / Provincia antigua / CARTHAGINENSE / Según / el Systema de / Claudio / Ptolomeo (NE.)
I.^s á Palomino, sculp. (SE.)
Florez delin. (SO.)
Aquests dos mapes són a l'*Espanya Sagrada*, volum V.
26. RICARTE. 1761.
600×800 mm.
Mapa del Arzobispado de Valencia, dispuesto de orden del Ilmo. Sr. Arzobispo, y Cabildo de su Sta. Iglesia Metropolitana. 1761.
Hypolito Ricarte la esculpí en Valencia. Col. Museu Municipal, València.
27. LOPEZ. 1762.
800×390 mm.
Mapa / del Reino de / Valencia. / Dedicado al Serenísimo Señor Don / Luis Antonio Jayme / Infante de España. / Por Don Thomas Lopez, Pensionista de S. M. 1762. Col. P. (Cita 241 de Marcel.)
28. ZATTA. 1775.
395×397 mm.
LI REGNI / DI VALENZA, / E MURCIA / con l'Isole / BALEARI, E PITUUSE / Di Nuova Projezione / VENEZIA 1775 / Presso Antonio Zatta / Con Privilegio dell'Eccmò Senato. (SE.)
B. V. (NE.) Col. Tr.
29. (GÜSSEFELD) - LOPEZ - (GOUJON) - HOMANN. 1792.
543×452 mm.
REGNI VALENCIAE / TABULA / ad originalia D.T. Lopez in / hanc commogratia formam reducta. / Norimbergae/ Homann. Hered. & Privilegio Sac. Caes. Maj. (SE.)
Mapa entelat per I. Goujon Marchand de Cartes Géographiques des Postes Royales. Rue du Bac, N.º 6, à Paris. Col. Be.
30. CAVANILLES - LOPEZ - ASENSIO. 1795.
720×427 mm.

MAPA/ DEL REYNO DE VALENCIA / POR DON ANTONIO JOSEF CAVANILLES. / AÑO 1795. (NO.)

Tomas Lopez Enguidanos lo grabó (SO.)

Josef Asensio grabó la letra (SE.)

Carta plegada dins el llibre Observaciones sobre el Reyno de Valencia, Madrid, 1795 (2 volums). — A més, hi ha diversos mapes parcials. Col. Pb.

31. ESPEJO - CARRAFA - MARÉ - CRUZ. 1833.

880×580 mm.

Carta Esferica / DE LA COSTA DE ESPAÑA / DESDE CABO DE GATA HASTA EL DE OROPESA. / *Construida de orden del Rey N. S. en la Dirección de Hidrografía / con presencia de los reconocimientos y observaciones astronómicas mas recientes,* / PRESENTADA Á S. M. / *por el Exmó Señor D.^o Jose de la Cruz, / Secretario de Estado y del Departamento Vniversal de Guerra y encargado del de Marina.* / MADRID AÑO DE 1833. (NO.)

José Espejo la del.^o / Juan Carrafa la gr.^o / PRECIO 3 Ptás. — En Ultramar 4 Idem. / M. C. Maré gr.^o la letra (S.)

Un segell en sec diu: DIRECCION DE HIDROGRAFIA MADRID.

Hi ha un requadre amb aquest títol: ISLAS COLUMBRETES / *Levantadas / Por el Capitan de la Marina R.^l Inglesa / SMITH EN 1823.* (SE.) 243×210 mm. — Escala: 1 milla=73 mil·límetres. Col. OR.

32. FABRA - COELLO - (CASTELL). 1862.

642×508 mm.

CARTA DE CORREOS Y POSTAS / DE LAS PROVINCIAS DE / CASTELLON DE LA PLANA / Y / VALENCIA, / trazada / POR LA / Dirección General de Correos. / 1862. / *El Atlas de España del / Sr. Coronel, D. Francisco Coello ha suministrado suficientes datos para preparar el estudio postal de la Provincia de Castellon y otras varias. Faltaban algunos / de la de Valencia, pero dicho Sr. ha llevado su condescendencia al / extremo de facilitar sus trabajos ineditos, con lo cuil, evitando los re- / conocimientos sobre el terreno que han sido de absoluta necesidad en / otras, ha podido anticiparse el establecimiento del Correo diario en estas / Provincias. / Le tributa por ello esta manifestación de gratitud / el Geógrafo de la Dirección de Correos, / Lopez Fábra.* (SE.) Col. G.

502×634 mm.

CARTA DE CORREOS Y POSTAS / DE LAS PROVINCIAS DE / ALBACETE / ALICANTE Y MURCIA / trazada / POR LA / Dirección General de Correos / 1862. (SE.) Col. G.

(Litografia Castell)

Cartografia consultada

- A. — Anvers (Antwerpen), Biblioteca Municipal.
- BB. — Biblioteca Balmes, Barcelona.
- BC. — Biblioteca de Catalunya.
- Be. — Benet i de Caparà, Josep (collecció particular).
- C. — Ciències, Reial Acadèmia, Barcelona.
- Fr. — Fraile, Evenci (collecció particular).
- G. — Grases Coll, Josep (collecció particular).
- L. — Louvre, Museu. París.
- Ll. — Llotja, Biblioteca. Barcelona.
- Mod. — Museu d'Art Modern. Barcelona.
- OR. — Oc Rèmol (collecció de l'autor).
- P. — París, Biblioteca Nacional.
- Pb. — Pubill, F. (collecció particular).
- Pr. — Porter, Josep (collecció particular).
- Tr. — Trallero, Tomàs (collecció particular).